

Boris Vežjak

Prava in lažna solidarnost do beguncev

Znana islandska pisateljica in tudi profesorica Bryndis Bjorgvinsdottir je močno zamajala ugled svoje vlade, ko je pred mesecem sprožila akcijo "Syria is calling". Več kot 12.000 svojih rojakov je uspela prepričati, da namesto oblasti, ki je ponudila zgolj 50 mest, izkaže gostoljubje beguncem in prosilcem za azil kar na svojem domu.

Evropa že mesece ječi in vije roke pred nepreglednimi karavanami nesrečnikov, bežečih z vojnih območij v zanje obljubljene države. Številni so zapustili svoje domovine, ker je bil to edini način, da ostanejo živi. Da politiki odprejo vrata svojega doma, ni nekaj novega. Morda nekateri izkažejo pripravljenost z nekaj populistične računice, morda ne, toda običajno gre za majhno, simbolično potezo solidarnosti. V Sloveniji se, zelo presenetljivo, s takšno gesto ali dejanjem ni pohvalil še noben posebej. Resda morda ni velike potrebe, ker ostajamo predvsem tranzitna in ne ciljna država (podobno kot Hrvaška in Srbija), ki jo begunci na poti v Evropi zgolj prečkajo; da bi v njej ostali ali to želeli, se ne dogaja pogosto.

Ko so na nacionalni televiziji pred mesecem dni prvič (in kolikor pomnim, tudi zadnjič) neposredno spraševali politike o njihovi pripravljenosti, sta sledili dve presenečenji: kar veliko takih desne usmeritve, torej tiste, ki sicer rada uporablja ksenofobni govor, možnosti ni zavrnilo, ampak ji je celo pritrdilo. Na drugi strani je prvak nove levice celo na ponovljeno vprašanje novinarja izmikajoče dejal, da gre za politično težavo, ki se rešuje s političnimi sredstvi. Čeprav ni prišlo do zavrnitve, je nekaterim običal cmok v grlu, ker ni preprosto priki-mal; večina je razumela njegov nastop kot izmikanje. Nikakor ne drži, da se njegova stranka ne zavzema za begunce, prej nasprotno. Od kod zadrega pri mladem politiku, se je zgolj ujel v nepremišljeno nerodnost?

Begunska kriza po vsem sodeč odpira tudi dileme, ki zadevajo avtentično držo solidarnosti. Kot da velikokrat ne bi bili prepričani, kaj zanje v resnici šteje, in bi se je bali. Tako kot številne preganja paranoja pred vdorom islama v Evropo in se v njih prebujajo speči strah neskončne ogroženosti, se zdi, kot da bi nas preganjala tudi solidarnost in ne bi bili čisto gotovi vase, kako jo manifestirati. Ali kot da bi zatrepotali pred manipulacijo, ki je z njo povezana. Ne govorim o tistih, ki te težave nimajo: vsi, ki nenehno ponavljajo islamofobične vzorce, da je pred nami ekspanzija islama, zaton novodobnega rimskega cesarstva in konec Evrope, da je treba najprej poskrbeti za "domače" ljudi, ne tujce, da so med begunci teroristi in preračunljivci, že po sebi ne obetajo in še manj izkazujejo kakšno posebno vero v sočutje do sočloveka. Do njih ne gojimo velikanskih pričakovanj

– večja enigma so vsi, ki bi radi bili solidarni, a potem strežejo s takšnimi ali drugačnimi pomisleki.

Na začetku leta se je sredi Pariza zgodil silovit masaker v uredništvu pariškega tednika Charlie Hebdo. Islamski skrajneži so pobili 12 ljudi in številne ranili. Kasneje so Francozi in drugi spomin na mrtve pospremili s sloganom "Je suis Charlie", da bi poglobili občutek simbolične identifikacije z žrtvami. Vendar ni minil niti teden, ko se je kar velik del intelektualcev širom sveta temu klicu nepričakovano uprl. Razumeli so ga kot zlagano solidarnost, kot dejanje tistih, ki so menda krivi za ekspanzijo islamskega fundamentalizma, ker s svojo pasivnostjo ali načrtno agendo netijo svetovne požare. Celo sloviti Slavoj Žižek je odločno zavrnil možnost simbolne podpore in izrekel svoj "Je ne suis pas Charlie", za nameček pa celo s prstom pokazal na svetovne voditelje na komemorativni proslavi sredi Pariza, ki bi jih bilo, kot je dejal za domačo nacionalno televizijo, treba postreliti. Minimalna gesta sočutja je nenadoma postala kontaminirana in sumljivo nevarna. Drugi razlogi, zakaj ne izreči tega slogana, so največkrat bili skriti za vtisom, da so karikaturisti tednika prestopili mejo dovoljene in upravičeno izzvali reakcijo, da so dejansko širili sovražni govor. Toda vsi skeptični do izrazov solidarnosti nam nikoli niso zadostno pojasnili, čemu si pokojni ne zaslužijo niti minimalne pietetne geste, ampak raje celo anti-pietetni obrat proč od nje.

Če islamofobi, nestrpneži, nacionalisti in rasisti nimajo težav s solidarnostjo do beguncev, ker zanje ne vidijo potrebe, ta vendarle ostaja zagata vseh, ki so jim vsaj načeloma naklonjeno pripravljeni pomagati. Občutki nepristnosti izkazane solidarnosti so v resnici videti čudaški mazohistični dodatek. Bistrejši komentatorji svoje stališče predvidljivo zakamuflirajo v fetišistični "Seveda sem solidaren, ampak", če citiramo formulo francoskega psihoanalitika Octava Mannonija. Levičarji pri nas zelo radi ponavljajo, da vzrokov za begunsko krizo ni iskati v notranjih konfliktih na Bližnjem vzhodu ali v vojnih razmerah, ampak je poglavitni med njimi neoimperialna zahodna politika. Velikokrat se zdi, da poskušajo uvesti širšo interpretacijo dogodkov, iz nje pa morda napačno sklepajo o nezadostnosti naših občutkov. Se pravi: ker je politična usmeritev Evropske unije in ZDA takšna, kot je, povzroča *eo ipso* preseljevanje narodov in ga s tem generira, kajti begunci hlastajo za svetom blaginje: tako kot kapital koraka za profitom, delavstvo koraka za kapitalom, zveni razlaga. Begunci so dejansko delavci, proletariat, do kolapsa pa v tem hipu ni prišlo zaradi vojnih razmer, temveč zaradi zatona neoliberalnega projekta, ujetega v svetovne procese.

Tudi če se ne spustimo v to oceno, bi nas moralo zanimati, ali dojemanje nesrečnikov, ki so zapustili domove, kot prebežnikov z lažnimi upi, ki iščejo boljši jutri, a še ne vedo, da ga v Evropi ne morejo najti, kaj zmanjšuje našo potrebo po pomoči do njih? Ne bi smelo, a v praksi lahko nekatere reakcije, kot rečeno, razložimo prav z njim. Drugačna perspektiva, ko v beguncu raje kot brezdomca brez prihodnosti vidimo delavca, ki se podaja na pot vere v gnili kapitalizem, ne more ničesar spremeniti glede njihovih trenutnih stisk. Vsekakor

nas širša razlaga ne odvezuje naše lastne udeležbe pri pomoči, vendar utegne ustvariti vtis o "napačnosti" prepričanj beguncev v njihove cilje. Poudarek na humanosti ali empatiji nenadoma ni več tako ključen, kakorkoli že ni nujno izbrisan.

Številni so opozorili na še eno obliko zlaganosti v percepciji beguncev, na "digitalno sočutje" do njih, emblematično zgoščeno v medijski prezentaciji trupla triletnega sirskega dečka Alana Kurdija, ki ga je naplavilo morje tik ob turški obali na drugi strani otoka Kos. Manifestacija sočutja lahko večkrat gradi na občutku medijske vpletenosti in "družbene participacije", ki je morda zgolj virtualizirana udeležba v dogajanju preko družbenih omrežij. Tako kot je skrčeno dečkovo telo, ki ga pobirajo iz morja, ganilo množice širom Evrope ali sveta in postalo motivacijski faktor ozaveščanja, se je z njim samim istočasno odvila tudi odtujitev. Oblike lažne solidarnosti ob digitalnem dojetanju človeških tragedij in joku pred ekranom svojega računalnika so splošno stanje, neizbežno navzoče z razmahom novih medijev. Medijsko posredovane prezentacije v nas ustvarjajo občutek udeležnosti, kar posledično velikokrat napeljuje na našo samozadostnost in nas pasivizira. Ne nujno, toda potreba po konkretnih dejanjih lahko hitro splahni. Kjer ni neposrednih dejanj pomoči vsem ogroženim, praktične solidarnosti in sočutja, ne bo niti pristnih oblik človekovega dojetanja.

Zato humanitarna kriza, kot jo trenutno predstavlja begunski val v Evropi, postavlja pred nas tudi dileme o iskrenem človekoljubju in našem dvomu vanj. Pri ksenofobih ali rasistih postane humani odnos odveč zaradi njihovega prepričanja, pri beguncem naklonjenih pa včasih zaradi ideoloških in sorodnih zadreg, ki ne bi smele predstavljati nobene prepreke v razumevanju in čutenju. Ocena, da je naša solidarnost prazna in nezadostna – recimo za dejanje, kot je sprejem begunca na svoj dom –, ker da ne rešuje osrednjih težav, ki so porodile begunsko krizo, zato ni prepričljiva in je vsaj v tem primeru umetno skonstruirana. Noben politik se ne bi smel sklicevati na politično reševanje problema, ne da bi obenem pokazal svoj čisto človeški obraz. Gostiti ali vsaj biti pripravljen gostiti begunca pod svojo streho kajpak predstavlja gašenje požara, ne reševanje vzrokov. Ampak potrebujemo oboje: politično rešitev in osebni angažma, tukaj in zdaj. S slednjim prispevamo le majhen kamenček v mozaik in nenazadnje dajemo zgled drugim. Tako kot bomo morali opraviti s svojimi strahovi glede beguncev, moramo razčistiti tudi s tistim, iz česar poganjajo naši varljivi osebni občutki.

B. Veržak